

В. А. Сологуб
СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ПІДГОТОВКИ ФАРМАЦЕВТИЧНИХ КАДРІВ НА ПІСЛЯДИПЛОМНОМУ ЕТАПІ

В. А. Сологуб
**СОВРЕМЕННЫЕ ТЕНДЕНЦИИ ПОДГОТОВКИ ФАРМАЦЕВТИЧЕСКИХ КАДРОВ
 НА ПОСЛЕДИПЛОМНОМ ЭТАПЕ**

V. A. Solohub
**CURRENT TRENDS OF PREPARATION OF PHARMACEUTICAL PERSONNEL
 ON THE POSTGRADUATE STAGE**

В статье приведена суть последипломной учебы, которая заключается не в периодическом повторении вузовской программы, а в последовательном совершенствовании профессиональных умений на основе новой информации и достижений фармацевтической науки и практики. Стратегия развития системы последиplomного образования должна базироваться на многолетнем отечественном опыте подготовки фармацевтических кадров и современных позитивных достижениях мировых просветительских систем. С этой целью необходимо проводить постоянную непрерывную учебу, взаимосвязывающую в систему разные виды и формы учебы которые проводятся в течение всей трудовой деятельности фармацевтических кадров, для обеспечения постоянного поддержания и повышения квалификации и усовершенствования профессионального мастерства специалистов фармацевтической отрасли.

Программой реформы фармацевтического образования Украины с целью интеграции в Европейское содружество предусмотрены принципиальные изменения в системе подготовки специалистов, направленные на повышение профессионального мастерства и конкурентоспособности специалистов при условиях возникновения рынка рабочей силы и конкурентной системы в пределах государства. Подготовка специалистов должна проводиться по новым образовательным программам, которые соответствуют Международной стандартной классификации образования (ISCED).

Начальным этапом в системе последиplomной учебы провизоров является интернатура, которая предусматривает их профессиональную адаптацию в условиях конкретного фармацевтического предприятия. Первичная специализация (интернатура) является обязательной формой последиplomной подготовки выпускников высших фармацевтических учебных заведений, по окончании которой присваивается квалификация по специальности «Общая фармация».

Основным заданием интернатуры является повышение уровня практической подготовки выпускников, их профессиональной готовности к самостоятельной провизорской деятельности.

Ключевые слова: фармация, непрерывное профессиональное развитие, последиplomное образование

У статті наведено суть післядипломного навчання, яке полягає не в періодичному повторенні програми вищого закладу, а в послідовному вдосконаленні професійних умінь на основі нової інформації та досягнень фармацевтичної науки і практики. Стратегія розвитку системи післядипломної освіти повинна базуватись на багаторічному вітчизняному досвіді підготовки фармацевтичних кадрів та сучасних позитивних досягненнях світових освітанських систем. З цією метою необхідно проводити постійне безперервне навчання, що взаємопов'язує в систему різні види і форми навчання, які проводяться протягом всієї трудової діяльності фармацевтичних кадрів, для забезпечення постійного підтримання і підвищення кваліфікації та удосконалення професійної майстерності фахівців фармацевтичної галузі.

Програмою реформи фармацевтичної освіти України з метою інтеграції в Європейське співтовариство передбачені принципи зміни в системі підготовки спеціалістів, спрямовані на підвищення професійної майстерності та конкурентоспроможності фахівців за умов виникнення ринку робочої сили і конкурентної системи в межах держави. Підготовка спеціалістів повинна проводитися за новими освітньо-професійними програмами, що відповідають Міжнародній стандартній класифікації освіти (ISCED).

Початковим етапом у системі післядипломного навчання провизорів є інтернатура, яка передбачає їхню професійну адаптацію за умов конкретного фармацевтичного підприємства. Первинна спеціалізація (інтернатура) є обов'язковою формою післядипломної підготовки випускників вищих фармацевтичних навчальних закладів, після закінчення якої присвоюється кваліфікація за фахом «Загальна фармація».

Основним завданням інтернатури є підвищення рівня практичної підготовки випускників, їхньої професійної готовності до самостійної провизорської діяльності.

Ключові слова: фармація, безперервний професійний розвиток, післядипломна освіта

The article contains the essence of postgraduate training, which is not a periodic repetition of university programs, but consistent improvement in professional skills based on new information and achievements of pharmaceutical science and practice. Strategy of development of postgraduate education should be based on years of domestic experience in preparing pharmaceutical personnel and modern positive achievements of world educational systems. For this purpose it is necessary to conduct a continuous lifelong learning, connecting the system of various educational types and forms, which work among a pharmaceutical personnel to provide an ongoing support and training and improvement of professional skills of experts in the pharmaceutical industry.

Program of reforms of pharmaceutical education of Ukraine for the purpose of integration in the European Community are provided fundamental changes in the system of training of specialists, aimed at professional development and competitiveness of specialists in the conditions of the labor market and competitive system within the state. Training specialists should be conducted for new educational and professional programs that correspond to the International Standard Classification of Education (ISCED).

Starting point in the system of postgraduate training of pharmacists is internship that provides professional adaptation to the conditions of a particular pharmaceutical company. Primary specialization (internship) is obligatory form of postgraduate training of graduates of higher pharmaceutical education, after which qualification in the specialty is "General pharmacy".

The main task of the internship is to enhance practical training of graduates, their professional readiness for independent pharmaceutical activity.

Keywords: pharmacy, continuing professional development, postgraduate education

Метою післядипломного навчання є вдосконалення професійних знань та вмінь фахівців, а також професійно-посадових вимог до різноманітних спеціалістів аптечних підприємств, посад і кваліфікаційних категорій фармацевтичних кадрів. З цієї метою застосовують всі види навчального процесу, а саме: лекції, практичні та семінарські заняття, комп'ютерний контроль, заліки та іспити [1].

Система післядипломної освіти в Україні виконує такі функції:

- забезпечення потреб суспільства і держави у висококваліфікованих конкурентоспроможних на ринку праці фахівцях на основі формування безперервної освіти та постійного підвищення їхнього кваліфікаційного рівня;
- реформування змісту системи післядипломної освіти з урахуванням розвитку фармацевтичної науки, а також наявних тенденцій підготовки фармацевтичних кадрів та передових технологій навчального процесу в інших країнах;
- формування перспективних планів підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації спеціалістів із нових напрямків розвитку фармацевтичної науки, техніки та методів управління системою;
- приведення мережі і структури закладів післядипломної освіти у відповідність до потреб у певних провізорських та фармацевтичних фахівцях окремих регіонів і галузі в цілому з урахуванням демографічних, медико-соціальних та інших характеристик і стану здоров'я населення;
- контроль і оцінка якості рівня кваліфікації провізорів на основі державних стандартів (атестація);
- проведення наукових досліджень, розроблення та вдосконалення методології та дидактичних принципів післядипломної освіти;
- підготовка та перепідготовка викладацьких кадрів вищих навчальних закладів та закладів післядипломної освіти.

Підбір напрямків та форм післядипломної освіти здійснюється з урахуванням конкретно існуючого попиту. Останнім часом наказами Міністерства охорони здоров'я України затверджено відповідні положення про післядипломне навчання провізорів, про подальше удосконалення атестації провізорів та фармацевтів, про первинну спеціалізацію (інтернатуру) випускників фармацевтичних вищих навчальних закладів тощо.

Для забезпечення високої кваліфікації фармацевтичних кадрів проводять їхнє безперервне навчання і здійснюють відповідний об'єктивний контроль рівня їхньої кваліфікації.

Безперервне навчання — це система взаємопов'язаних різних видів і форм навчання, які проводяться протягом всієї трудової діяльності фармацевтичних кадрів для забезпечення постійного підтримання і підвищення кваліфікації та удосконалення професійної майстерності фахівців фармацевтичної галузі.

Безперервність післядипломної освіти спеціалістів фармації забезпечується раціональним поєднанням [1, 2]:

- первинної спеціалізації шляхом навчання в інтернатурі;
- вторинної спеціалізації за окремими спеціальностями на циклах спеціалізації за фахом;
- періодичного навчання у закладах післядипломної освіти протягом всієї професійної діяльності на циклах тематичного вдосконалення та передатестаційних циклах;

- стажування у вищих навчальних закладах;
- щорічної короткотривалої підготовки на курсах інформації на місцевих базах, у вищих навчальних закладах та науково-дослідних інститутах (центрах);
- професійного навчання за місцем роботи;
- систематичної самоосвіти шляхом участі у науково-практичних конференціях, семінарах, симпозиумах, з'їздах, конгресах, вивченням спеціальної літератури та інших джерел професійної інформації, стажуванням на робочих місцях у передових закладах, установах та організаціях в Україні і за кордоном.

Зміст безперервного навчання повинен враховувати динаміку науково-технічного прогресу, відповідати вимогам ВООЗ, поєднувати фундаментальні знання з освоєнням нових форм господарювання, сучасних досягнень фармацевтичної науки та практики.

Чільне місце в теоретичній підготовці провізорів на післядипломному етапі належить лекції [2, 3]. Нові тенденції, що намітилися в реформуванні системи післядипломної підготовки провізорів, зумовлюють необхідність упровадження в навчальний процес нових форм і методів навчання, які мають сприяти його інтенсифікації, стимулювати розумову діяльність інтернів.

Лекція є носієм необхідної інформації з того чи іншого розділу відповідної дисципліни, під час неї в провізорів-інтернів формується уявлення про завдання і зміст інтернатури, розкриття структури і логіки розвитку конкретної галузі, теми, взаємозв'язок з іншими науками тощо. Окрім того, лекція є незамінною для систематизації та структурування всього обсягу знань, отриманих слухачами з кожної конкретної навчальної дисципліни: організація, управління та економіка фармації; фармацевтична технологія; фармацевтичний аналіз лікарських засобів; клінічна фармація; фармакогнозія.

Зокрема, проблемна лекція наближається до творчої, пошукової, дослідницької діяльності й забезпечує досягнення таких основних цілей під час проходження інтернатури як:

- засвоєння теоретичних знань;
- розвиток творчого професійного мислення;
- формування пізнавального інтересу до змісту навчального процесу і професійної мотивації майбутнього спеціаліста.

Практичні заняття спрямовані на поглиблення теоретичного матеріалу й формування практичних умінь та навичок, а також уміння аналізувати й застосовувати одержані знання для вирішення практичних завдань з предмету «Фармацевтичний аналіз лікарських засобів» [4].

Для слухачів спеціалізації (інтернатури) за фахом «Загальна фармація» запропоновано лекції: «Міжнародні стандарти управління якістю як основа для запобігання розповсюдження неякісної та фальсифікованої продукції»; «Управління якістю у фармацевтичній галузі. Галузеві стандарти GMP, GDP, GLP, GPP»; «Державна система забезпечення якості лікарських засобів»; «Загальні положення про методи аналізу. Аналіз лікарських форм».

Мета практичного заняття — розширення, поглиблення та деталізація наукових знань, одержаних інтернами на лекціях та в процесі самостійної роботи і спрямованих на підвищення рівня засвоєння навчального матеріалу, прищеплення вмінь і навичок, розвиток наукового мислення та мовлення інтернів. З дисципліни «Фармацевтичний аналіз лікарських засобів» важливіми є теми практичних занять: «Державна Фармакопея

України — головний стандарт фармацевтичної галузі», «Фармацевтичний аналіз як складова системи контролю якості лікарських засобів», «Вхідний контроль якості лікарських засобів під час оптової та роздрібною торгівлі», «Вимоги техніки безпеки, санітарно-гігієнічного та епідеміологічного режимів у фармацевтичних підприємствах».

Семінарські заняття проводяться з використанням слайдових презентацій. Більш глибокому вивченню предмета сприяє організація дискусії навколо попередньо визначених тем, до яких провізори-інтерни готують тези виступів на підставі індивідуального виконання завдань (рефератів).

Дидактична мета семінару — поглиблення й закріплення інформації, перевірка та оцінка знань, повторення вивченого, розвиток мислення, уміння використовувати теоретичні знання на практиці, повідомлення нової інформації тощо.

Технології передавання знань у післядипломній освіті. Найважливішу роль у сучасному університеті розпочинає відігравати функція трансферу знань і технологій [2, 5].

Добитися ефективного та коректного передавання знань (трансферу знань) до сьогодні було дуже важко. Останнім часом з'явився інструментарій, що дозволяє вирішити проблему низькоартісного зв'язку як із суб'єктами навчання, так і з виробництвом знань. Він отримав назву «*навчання на робочому місці*». У наукових дослідженнях він визначається як передавання знань на робоче місце без відриву від професійної діяльності шляхом безперервної практики та взаємодії з більш досвідченим наставником. Останні статистичні дані свідчать, що навчання на робочому місці та корпоративні тренінги займають лідируючі позиції серед найчастіших форматів навчання.

Дистанційне навчання — одна з нових технологій, що нестримно набирає швидкості впровадження. Найбільшу прихильність до такого способу отримання/оновлення знань відчувають висококваліфіковані фахівці, що цінують час і проявляють самодостатність. Існують дві групи чинників, що формують контингент провізорів, які прагнуть до дистанційного навчання. Перша — узагальнює потребу фахівців спілкуватися на основі сучасних комунікативних засобів із викладачем, своїми колегами, які паралельно вивчають цей курс і розуміють необхідність дистанційних консультацій із експертом з даного питання. Друга група визначає можливість самостійно контролювати процес навчання, самостійно планувати свою освітню активність, не потребуючи постійної опіки. Це властиво більшою мірою зрілим професіоналам. Фахівець може обирати власну освітню траєкторію.

Самоосвіта й отримання знань в Інтернет-бібліотеках. Звичайні книгозховища орієнтовані, як правило, на популярні видання. А вузькоспеціалізовані бібліотеки при університетах, на жаль, не завжди зручно розташовані, та і формальності, яких слід дотримуватися при отриманні необхідної літератури, пов'язані з втратами часу та сил. Альтернативною можуть бути бібліотеки в Інтернеті, що дозволяє займатися в слушний для фахівця час і спланувати процес самонавчання [6, 7].

Контроль знань. У міру проходження інтернатури провізор-інтерн проводить облік виконаної роботи в щоденнику, який заповнюється у довільній формі. Інтерн послідовно будує свою роботу згідно з індивідуальним планом.

Навчання на післядипломному етапі вважається закінченим після успішного складання іспиту відповідно до програми навчання. Поєднання різних видів і форм контролю, що проводиться шляхом щоденних практичних занять, семінарів, заліків та проміжних атестацій дозволяє гармонізувати навчально-виховний процес, зробити його більш цілеспрямованим. Особам, які закінчили навчання в інтернатурі, видається посвідчення встановленого зразка.

Лекція є незамінним елементом у функції систематизації і структури всього масиву знань із будь-якої дисципліни та служить головною ланкою дидактичного циклу навчання.

Необхідно проводити ефективний (невід'ємними частинами) безперервний професійний розвиток провізорів, який має включати: дистанційне навчання, самоосвіту та корпоративну Інтернет-бібліотеку. Ці властивості дадуть можливість виховати у провізорів-інтернів потребу до безперервного самовдосконалення, відповідальність за власну освіту, розкрити повною мірою власний творчий потенціал і розвинути свої здібності.

Список літератури

1. Управління фармацією : підручник для студентів вищих навчальних закладів / за ред. В. М. Толочка. — Х.: Вид-во НФаУ «Золоті сторінки», 2004. — С. 149—183.
2. Безперервний медичний професійний розвиток — нові стратегії передавання знань / О. П. Мінцер, О. В. Голяновський, С. В. Денисенко [та ін.] // Медична освіта. — 2012. — № 2. — С. 55—56.
3. Вороненко Ю. В. Стратегії і методи навчання в післядипломній медичній освіті: навч.-метод. посібник / Ю. В. Вороненко, Т. Є. Бойченко. — К.: Вересень, 2004. — 160 с.
4. Керівництво для тренера. — К., 2006. — 91 с.
5. Кайдалова Л. Г. Модульна технологія навчання : навч.-метод. посібник для викладачів та студентів вищих навчальних закладів / Л. Г. Кайдалова, З. М. Мнушко. — Х.: Вид-во НФаУ «Золоті сторінки», 2002. — 84 с.
6. Вороненко Ю. В. Розвиток нових технологій у післядипломній освіті лікарів і провізорів: тенденції, експертні висновки та реальні оцінки ефективності навчання / Ю. В. Вороненко, О. П. Мінцер // Медична освіта. — 2013. — № 2. — С. 19—23.
7. Comparison of the instructional efficacy of Internet-based CME with live interactive CME workshops; a randomized controlled trial / M. Fordis, J. E. King, C. M. Ballantyne [et al.] // JAMA. — 2005. — Vol. 294, № 9. — P. 1043—1051.

Надійшла до редакції 11.06.2014 р.

СОЛОГУБ Вероніка Анатоліївна, кандидат фармацевтичних наук, доцент кафедри фармації Державного вищого навчального закладу «Івано-Франківський національний медичний університет», м. Івано-Франківськ; e-mail: nika.solo.if@mail.ru

SOLOHUB Veronika Anatoliivna, PhD in Pharmaceutical Sciences, Associate Professor of Department Pharmacy of the State Higher Educational Institution "Ivano-Frankivsk National Medical University", Ivano-Frankivsk; e-mail: nika.solo.if@mail.ru